

Юрисдикція Адміністративного Трибуналу, визнавалась на основі основного конституційного закону Австрії від 21 грудня 1867 р. «Про судову владу» і він мав функціонувати як орган судової влади. Адміністративний Трибунал був створений, як суд найвищої інстанції по розгляду адміністративних справ.

До складу Адміністративного Трибуналу входили президент, перший і другий (з 1894 р.) віце-президенти та радники (судді). Членів Адміністративного Трибуналу призначав імператор Австро-Угорщини за поданням парламенту Австрії – Державної Ради. Не менше половини складу Адміністративного Трибуналу, мали складати особи, які відповідали кваліфікаційним вимогам до осіб, які бажали обіймати посаду судді, до яких відносились вища юридична освіта, не менше трьох років юридичного стажу та здача суддівського, прокурорського чи адвокатського іспиту. Члени Адміністративного Трибуналу, як і інші судді Австрії, володіли конституційними гарантіями незалежності та недоторканості.

Роботою Адміністративного Трибуналу, керував президент або його заступник віце-президент. Президент Адміністративного Трибуналу створював його складі професійні сенати для розгляду окремих категорій адміністративних справ.

Карл Лемаєр у 1881-1906 рр. працював суддею Адміністративного Трибуналу, а у 1894-1906 рр. виконував повноваження першого віце-президента Адміністративного Трибуналу.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-16>

ДЕЛІБЕРАТИВНІСТЬ І ПРАВА ЛЮДИНИ: РЕНОВАЦІЯ ВРЯДУВАННЯ

Колпаків Валерій Костянтинович

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри конституційного і адміністративного права,

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

У сучасному адміністративно-правовому дискурсі дедалі виразніше зростає усвідомлення того, що нормативна ефективність владного рішення залежить не лише від його законності, а й від того, як саме це рішення було прийняте, у якій процедурі, з яким ступенем відкритості, участі та моральної відповідальності.

У цьому контексті все виразніше простежується посилення інтересу до практичного застосування алгоритму деліберативності, який поступово осмислюється не лише в категоріях теоретичної конструкції, а й як повноцінний метод формування легітимних і нормативно виправданих рішень – насамперед у сфері забезпечення прав людини.

Деліберативність (від *deliberatio* – зважування, обговорення) – це концептуальний принцип, згідно з яким легітимність публічного рішення визначається не лише його формально-правовою відповідністю, а й способом, у який воно було ухвалене – зокрема, рівнем участі заінтересованих осіб у процесі прийняття, ступенем відкритості та аргументованості процедурного вибору.

Йдеться про інституціоналізоване обговорення, аргументованість, публічність, здатність влади переконувати, а не лише примушувати. Саме тому дедалі частіше деліберативність розглядають як етико-процедурний стандарт врядування, в межах якого формуються нові відносини між особою і владою.

Особливо важливо, що в межах цього підходу права людини розглядаються не лише як бар'єр проти втручання, а й як орієнтир для активної поведінки публічної влади. Вони вимагають, щоб держава не лише утримувалася від порушень, а й діяла так, щоб особа мала голос, була почута і взята до уваги. Така участь – не факультативна, а така, що впливає з гідності як центрального принципу прав людини [1, с. 32].

У контексті адміністративного права деліберативність відкриває можливість «реновації врядування» – не як технічного вдосконалення, а як переосмислення логіки публічної влади в межах принципів гідності, довіри, легітимності та взаємності. Це означає перехід від моделі «влада вирішує» – до моделі «влада аргументує», а також «влада пояснює, як врахувала думку адресата».

У межах такого підходу формується нова якість адміністративної процедури. Вона стає простором не лише виконання обов'язкових дій, а й взаємного визнання, зокрема через консультації, публічні слухання, медіацію, електронні звернення, залучення представників громадськості до ухвалення рішень. Усе це є не формальністю, а умовою моральної легітимності [2].

Деліберативність передбачає низку принципів, які мають бути імплементовані у зміст адміністративного врядування.

Це насамперед, принцип участі, що зобов'язує адміністрацію створити умови для включення особи до процедури прийняття рішень; принцип гідності, що передбачає повагу до аргументів і права на відповідь; принцип публічної довіри, згідно з яким влада зобов'язана діяти послідовно, стабільно й передбачувано, не відходячи від заявленої політики, рішень або обіцянок.

Саме в цьому контексті важливу роль відіграє доктрина законних очікувань та адміністративних зобов'язань, що поширена в правових

системах ЄС, США, Німеччини, а нині дедалі частіше застосовується й в Україні. Згідно з цією доктриною, особа має право розраховувати на сталість адміністративної практики, виконання публічних заяв і недопущення свавільного відходу від попередніх позицій [3].

У такому вимірі деліберация постає інструментом реалізації гідності як базової правової цінності. Гідність, визнана джерелом усіх прав людини у Преамбулі Загальної декларації прав людини (1948), у статті 1 Хартії основних прав Європейського Союзу (2000), а також у статті 3 Конституції України, передбачає повагу до особи як до здатної до судження і участі у справах, що її стосуються. Деліберация забезпечує цю повагу через надання людині голосу, можливості бути почутою, аргументувати, бути сприйнятою як рівну сторону у процесі формування публічного рішення. Позбавлення особи такої участі – навіть за формальної законності процедури – веде до порушення її статусу, а отже – до порушення її прав.

З позиції адміністративного права деліберация охоплює низку процедур, які вже набули нормативного статусу або потребують його закріплення: консультації з громадськістю щодо проєктів нормативно-правових актів (відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики»), електронні петиції (ст. 23-1 Закону України «Про звернення громадян»), публічні слухання (зокрема у сфері містобудування – ст. 21 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності»), адміністративні процедури із залученням заявника (відповідно до Закону України «Про адміністративну процедуру» від 17.11.2021), партисипативне бюджетування (за практикою багатьох муніципалітетів), адміністративну медіацію (як інструмент альтернативного вирішення публічних спорів).

Усі ці форми мають не лише комунікативну, а й нормативну природу: вони є засобом реалізації прав людини, таких як право на інформацію (ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ст. 5 Закону України «Про доступ до публічної інформації»), право на участь у публічних справах (ст. 25 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права), право на пояснення, право на справедливую процедуру (ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод; стаття 41 Хартії ЄС; статті 6, 55, 61 Закону України «Про адміністративну процедуру»). Особливої значущості набуває право бути почутим (*right to be heard*), яке прямо гарантується, зокрема, у практиці Суду Європейського Союзу та рішенні у справі *Yassin Abdullah Kadi v. Council and Commission* (Joined Cases C-402/05 P and C-415/05 P, Judgment of 3 September 2008), де підкреслено необхідність надання особі можливості бути вислуханою до прийняття рішення, що зачіпає її інтереси.

Судова практика Європейського суду з прав людини також підтверджує ключовий принцип: якість процедури є невід'ємною складовою легітимності рішення. Як зазначено, зокрема, у справі *Steel and Morris v. the United Kingdom* (2005, № 68416/01), особа має бути поставлена у становище, за якого вона спроможна не лише формально висловити свою позицію, а й реально вплинути на перебіг розгляду [4]. Деліберация в цьому сенсі – це форма правового забезпечення суб'єктності особи, її здатності бути визнаною не лише об'єктом адміністративного розсуду, а активним учасником нормативного процесу.

З огляду на це, деліберация має подвійний статус: як механізм участі у врядуванні та як форма реалізації прав людини. Вона втілює змістовну трансформацію публічного права, в межах якої адміністративне рішення більше не постає як результат виключно дискреційного повноваження, а як продукт комунікативної взаємодії. У цій моделі держава втрачає монополію на визначення публічного інтересу: його зміст формується через відкриту участь громадян, правозахисних організацій, експертного середовища. Саме це забезпечує внутрішню моральну виправданість і юридичну стійкість владного рішення.

Деліберативна модель адміністрування відповідає не лише етичним вимогам справедливості, а й доктринальним орієнтирам сучасного адміністративного права. Участь, діалог, аргументація постають не як факультативні інструменти, а як складові інституційної правоздатності особи в публічному просторі. Це проявляється, зокрема, у принципах пропорційності (втручання у права особи має бути виправданим та обґрунтованим; пор. з практикою ЄСПЛ у справі *Sunday Times v. United Kingdom*, 1979), доброчесності (етичне наповнення владного рішення), публічної довіри (влада має забезпечити стабільність і передбачуваність), сервісної відповідальності (обов'язок влади надавати якісне пояснення та відповідь; ст. 7, 55 Закону України «Про адміністративну процедуру»).

Деліберация є і процедурною інновацією, і юридичною вимогою, і відповіддю на сучасні виклики у сфері захисту прав людини. Вона долає бар'єри між формальним правозастосуванням і реальним визнанням особи як суб'єкта. Її впровадження в адміністративну практику не тільки зменшує юридичні конфлікти, а й підвищує соціальну легітимність владних рішень, створює умови для довгострокової стабільності публічного порядку. В умовах кризи довіри до інституцій, правового нігілізму, фрагментації публічної сфери саме деліберативний підхід здатен відновити моральну спроможність публічного врядування – через повернення до першооснов: гідності, взаємоповаги, відповідальності за слово.

Вона перестає бути виключно етико-політичною категорією демократичного устрою і набуває ознак правової цінності: вона постає

як механізм реалізації низки фундаментальних прав людини, передусім – права на гідність, права бути почутим, права на участь у публічних справах, права на справедливу адміністративну процедуру.

Права людини у демократичній правовій державі дедалі частіше розуміються не лише як гарантований обсяг захищеності особи від свавілля влади, а як активна форма її включеності в процеси формування рішень, що її стосуються [5, с. 1.1]. Саме тому у сфері публічного врядування, зокрема адміністративного права, деліберативність виявляється не лише як стиль комунікації, а як метод легітимації правового впливу, у якому влада зобов'язана не лише діяти в межах закону, а й переконливо обґрунтовувати кожне своє рішення в процедурі, відкритій до аргументів.

Отже, деліберация в адміністративному праві є не лише процедурною формою, а нормативною передумовою повноцінної реалізації прав людини. Вона дозволяє поєднати юридичну ефективність з етичною виправданістю, формалізм з відкритістю, законність з легітимністю. Сама ж публічна влада в цьому контексті більше не є джерелом норм, а виступає як учасник процесу аргументованого правотворення – підзвітний не лише закону, а й голосу кожного, кого стосується її дія.

Деліберативність як метод у цьому сенсі не тільки доповнює адміністративну норму, а вбудовується у сам механізм формування рішення. Права людини постають тут не як післядія, не як фактор оскарження, а як вихідна передумова – як рамка, у межах якої саме і можливе обґрунтування рішень.

Це особливо важливо в умовах зниження довіри до держави, зростання соціальної складності та нових викликів публічного адміністрування. У цьому сенсі деліберативність є способом етичного оновлення публічної влади. Це не відмова від управління, а вбудована відкритість, що дозволяє легітимізувати адміністративні практики в умовах морального плюралізму [6, с. 25].

В Україні вже існують правові підстави для інституціоналізації деліберативного підходу: Закон України «Про звернення громадян», положення про публічні консультації, практика громадських слухань, цифрові інструменти участі (петиції, бюджети участі тощо).

Проте відчутним залишається брак доктринального осмислення участі як інструменту оновлення влади. Саме тому деліберативність потребує визнання на рівні доктрини адміністративного права як методу легітимації і способу включення прав людини у процедуру.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що деліберативність є методом реновації врядування – оновлення його ціннісної, процедурної і правової природи. У цій моделі влада зобов'язана не лише ухвалити рішення, а й обґрунтувати його морально прийнятним способом. Права людини – не лише об'єкт захисту, а інструмент осмислення процедури. І саме в цьому

– шлях до нової моделі адміністративного права: не лише імперативної, а відкритої, відповідальної, морально легітимної.

Література:

1. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство. Львів: Літопис, 2000. – 319 с. С. 32.

2. Doyon, M. Normativity, as a Concept in Phenomenology. Encyclopedia phenomenology of law. Springer Cham: Université de Montréal. 2025. DOI: 10.1007/978-3-030-47253-5_186-1

3. Stretch v. United Kingdom, Application no. 44277/98, ECtHR, 24.06.2003.

4. Stretch v. United Kingdom, заява № 68416/01, рішення від 24 червня 2005 року, Європейський суд з прав людини, Reports of Judgments and Decisions 2005-VI.

5. Колпаков В.К., Ковбас І.В. Реалізація прав людини і громадянина в адміністративно-правових відносинах. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України : Збірник наукових праць. 2025, № 67, с. 1.1-1.13. DOI: <https://doi.org/10.15330/apiclu.67.1.1-1.13>

6. Колпаков В. К. Місія адміністративного права в дискурсі постмодерну: від супутника державного управління до права юридичних смислів. Ампаро. 2022. № 1. 38 с. С. 23-36. С. 27. DOI <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2022-1-03>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-17>

ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ: ПРІОРИТЕТНІСТЬ ГАРМОНІЇ ЄДНАННЯ НАД ЧИСЕЛЬНОЮ ВІДПОВІДНІСТЮ

Курінний Євген Володимирович

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри конституційного та адміністративного права,

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Минуло більше ніж 76 років, як 10 грудня 1948 року у столиці Франції – Парижі, на 183 пленарному засіданні третьої сесії Генеральної Асамблеї ООН, була прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Загальна декларація прав людини (далі – Загальна декларація).

Зміст перших семи статей даного засадничого міжнародно-правового документу віддзеркалює найбільш нагальні та невирішені проблеми